



INTERVIEW



ECONOMIE

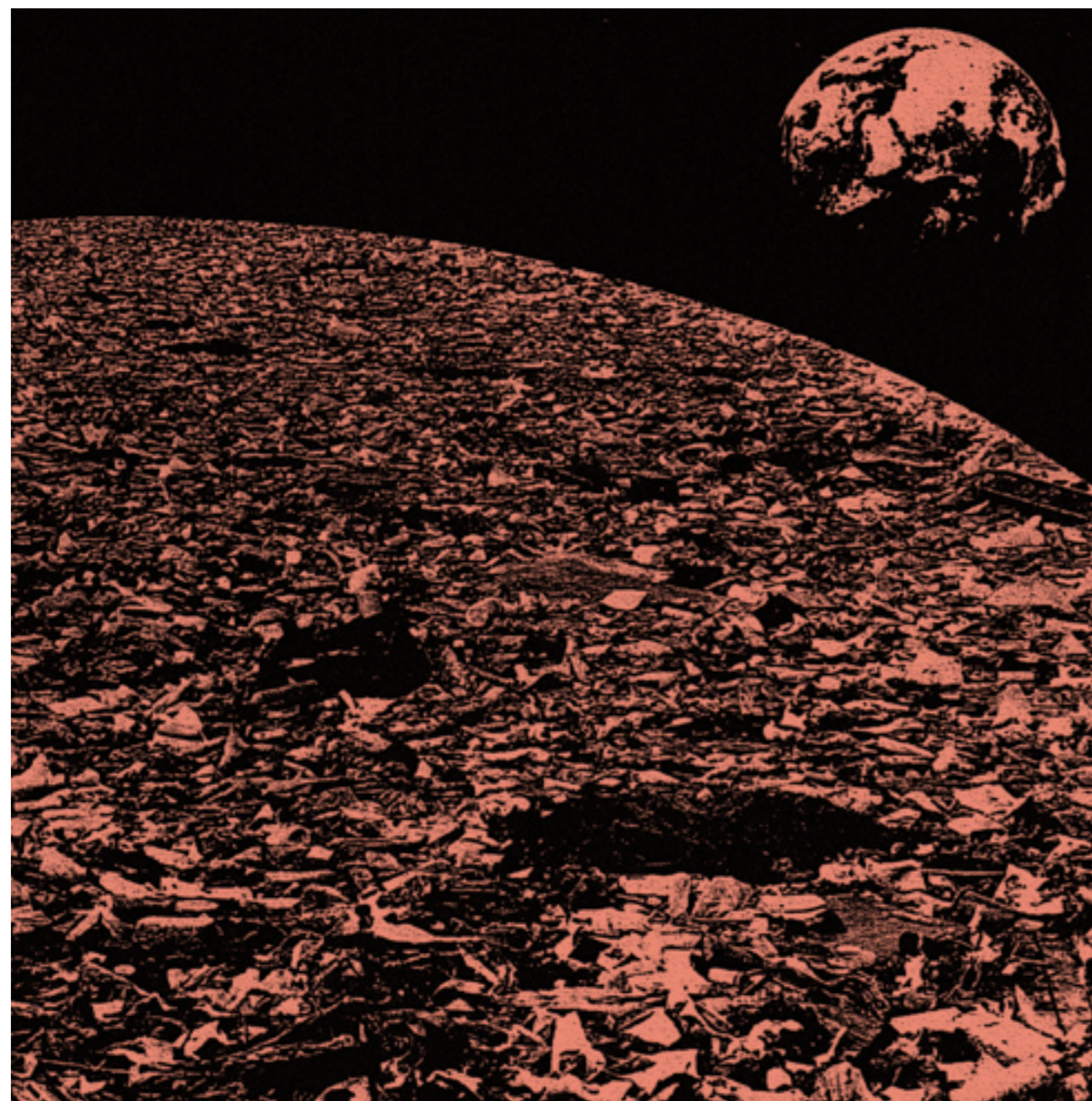


ECOLOGIE

We hebben nog twintig jaar

Ir A. Stikker antwoordt openhartig op vragen over de milieuproblematiek

December 1992, in 'De Baak'



In steeds bredere kringen van het bedrijfsleven wordt het duidelijk, dat ons ecosysteem - en daarmee het voortbestaan van de mensheid - groot gevaar loopt. De bereidheid om het gevaar te keren neemt toe. Wat er moet gebeuren en hoe, is echter niet altijd even helder. Daartoe ontbreekt nog te dikwijls de nodige kennis. Maart 1990 richtte Ir A. Stikker (64) de Ecological Management Foundation (EMF) op. Doel: het ontwikkelen van programma's om de ecologische factor in te bouwen in de besluitvorming van het senior management van ondernemingen. Hiermee wordt de groep bedoeld, die in hoogste instantie verantwoordelijk is voor omzet en winst in de bedrijven. EMF bouwt als non-profit organisatie netwerken op van de beste docenten en hoogwaardig wetenschappelijk materiaal, om de ecologische programma's te realiseren. Daarnaast werd in maart 1992 het Ecological Management Institute (EMI) opgericht, met als kern-doelen: marketing, verkoop en uitvoering van de programma's. EMI concentreert zich voornamelijk op in-company cursussen over de concrete milieuproblematiek binnen het bedrijf. EMI werkt nauw samen met TNO in Delft en het Institute for Strategie Management (SMI) in Amstelveen. De Baak organiseerde in samenwerking met de EMF onlangs een bijeenkomst met een aantal top-functionarissen uit het bedrijfsleven. Baakbericht legde A. Stikker in zijn functie van 'chairman' van de Ecological Management Foundation enkele kritische vragen voor.

De UNCED-conferentie die dit jaar te Rio de Janeiro werd gehouden is voor velen, met name de milieu-organisaties, min of meer teleurstellend verlopen. Volgens sommigen is ook de breedte en de diepte van de kloof tussen arme en rijke landen weer eens goed zichtbaar geworden. Anderen menen daarentegen dat met deze conferentie een eerste, niet onbevreemdende aanzet is gegeven tot een betere analyse en mogelijke oplossingen van het wereldomvattende milieuprobleem. Hoe denkt u erover? Had u er meer van verwacht of bent u er wel over te spreken?

"Het is mijn indruk dat er een eerste aanzet in positieve zin is gegeven. De documenten die men heeft getekend, zijn weliswaar op een aantal punten afgezwakt en ook niet door iedere deelnemer ondertekend, maar - eerlijk gezegd - dat zou in dit stadium ook te mooi zijn geweest om waar te zijn. Vergelijken met de Environmental Conference te Stockholm in 1972 is de Rio-conferentie toch een sprong voorwaarts. Overigens werd tijdens de conferentie in 1972 het United Nations Environmental Program opgericht, dat, weliswaar moeizaam, toch een nuttige pioniersfunctie heeft gehad.

Nu die kloof tussen arme en rijke landen. Inderdaad is gebleken dat de arme landen de bijeenkomst in Rio in de eerste plaats beschouwden als een ontwikkelingsconferentie, terwijl de rijke landen er primair een milieuconferentie in zagen. Je zou zeggen dat er alle kans was dat men langs elkaar heen zou gaan praten, maar, integendeel... Er kwam een dialoog op gang, waarbij wederzijds begrip is ontstaan voor het uitgangspunt, dat de ontwikkelde landen ondersteuning moeten geven aan het dragen van de kosten, ontstaan door de milieumaatregelen in 'de arme landen'. Die maatregelen behelzen bijvoorbeeld beperking van de ontbossing, het tegengaan van een al te onstuimige CO₂-uitstoot en het terugdringen van de bevolkingsgroei.

Jammer dat het probleem van de bevolkingsgroei in veel ontwikkelingslanden een taboe is. Hier zit een wereld van emoties, verboden en vooroordelen achter, die de noodzakelijke voorlichting en het onderwijs sterk kunnen belemmeren. Het is gelukkig niet overal zo. Een gunstig voorbeeld in dit geval vormen de recente ontwikkelingen in Indonesië. Nog iets belangrijks voor wat Rio betreft: tijdens de conferentie werd besloten tot oprichting van de United Nations Commission on Sustainable Development. Die Commission komt zeer moeizaam van de grond, dat is in de afgelopen maanden wel gebleken. Daar kan men niet op gaan zitten wachten en men moet er geen hoge verwachtingen van hebben. De conclusie is gerechtvaardigd, dat de uitwerking van Rio primair plaats moet vinden via bestaande instanties als de World-Bank, de OECD, de ICC, de nationale overheden en niet in de laatste plaats het bedrijfsleven."

"Business will play a vital role in the future health of this planet". Met deze zin opent de 'Declaration of the Business Council for Sustainable Development'. Gezien de vrij omvangrijke publicatie 'Changing Course, A Global Business Perspective on Development and the Environment' (1992), die met de zojuist

genoemde ‘Declaration’ opent, hoeft aan de integriteit daarvan niet te worden getwijfeld. Toch lijkt een kritische reactie van buitenaf niet irreëel. Aan die ‘vital role’ is immers een ‘deathly role’ voorafgegaan en deze is, naar het zich laat aanzien, niet een-twee-drie uitgespeeld. Hoe staat u hier tegenover?

“Ik kan hier vrij kort over zijn. Als de industrie een deel van het probleem heeft veroorzaakt, moet van die kant ook een deel van de oplossing komen. Dat is de ‘vital role’ die ‘Business’ wil spelen. Wanneer er geen grondstoffen meer zijn en het milieu totaal vervuild is, heeft het bedrijfsleven geen reden van bestaan meer. Het gaat dus ook om de overlevingskans van dat bedrijfsleven. ‘Changing Course’ geeft de route aan. Ik kan dat boek elke manager aanbevelen. En ik kan u de verzekering geven, dat men zich in het bedrijfsleven oprecht zorgen maakt over het milieu. De tijd dat men achter de feiten aan liep, loopt af. In feite ligt de zaak zo, dat men al in veel gevallen op de druk van de overheden en van de samenleving vooruit kan lopen. Ik denk dat die druk tot revolutionaire milieuvriendelijke technologische vernieuwingen zal leiden. Er is trouwens op de lange termijn geen andere mogelijkheid.”

In de ‘Declaration’ staat verder, dat economische groei en bescherming van de leefomgeving onverbrekkelijk met elkaar verbonden zijn, en dat het voor de kwaliteit van het leven nu en in de toekomst erom gaat, dat aan de menselijke behoeften tegemoet wordt gekomen zonder de omgeving te vernietigen waarvan alle leven afhangt. Dit komt zo ongeveer neer op wat onze premier Lubbers in 1989 zei, namelijk ‘dat investeren in het milieu samen kan gaan met economische groei’. Is hier niet het een met het ander in tegenspraak? Wat houdt die economische groei eigenlijk in? Een milieuvriendelijke auto voor iedere aardbewoner en een dicht snelwegennet over de aardbol? Moet het die richting uit?

“Een erg moeilijke vraag. Want wat versta je onder economische groei? Ik vraag dan op mijn beurt: welke economische groei? In het kader van duurzame ontwikkeling betekent dat een groei, waarbij veel zuiniger met niet vervangbare grondstoffen wordt omgegaan (denk in dit verband aan recycling), praktisch geen vervuiling meer wordt veroorzaakt, ecosystemen niet onherstelbaar worden aangetast en waarbij ook de exogene milieukosten van grondstofwinning en productieprocessen in de prijs tot uiting komen en waarin de kwantitatieve in- en output wordt verminderd en de kwalitatieve wordt verhoogd. Dat zal tot een andere soort economische groei leiden dan waar wij nu aan gewend zijn. En bedenk dat alles wat er op het gebied van nieuwe technieken en werk komt kijken bij de instandhouding van een gezond milieu, ook groei van de werkgelegenheid kan betekenen. Tja, en wat die auto betreft: een milieuvriendelijke auto kan welkom zijn, maar een dicht wegennet niet.”

“Alles hangt met alles samen” en “Wij zijn een deel van de aarde en de aarde is een deel van ons”. Woorden uit de toespraak die het Dwamish opperhoofd Seattle in 1854 tot de vertegenwoordiger van de Amerikaanse regering hield, die het land van zijn stam wilde ‘kopen’. Of het nu bewust of onbewust gebeurt, maar het lijkt alsof er een scheiding wordt gemaakt tussen natuur en milieu, terwijl beide in feite een en hetzelfde zijn. Of acht u met, bijvoorbeeld, een schone rivier (compleet met zalm) het ecologische doel bereikt, terwijl de rivier door een landschap stroomt, waarvan het unieke natuurschoon door dijkverzwaringen onherstelbaar is beschadigd?

“In mijn visie is het de vermeende scheiding tussen mens en natuur, die aan de wortel van het probleem ligt. Natuur en milieu zijn voor mij hetzelfde. Wat betreft het ecologische doel denk ik, dat het onherstelbaar aantasten van ecosystemen in toenemende mate door de samenleving zal worden afgezworen. Eigenlijk vind ik milieu een vreemd woord. In Frankrijk spreekt men van ‘environnement’, in Engeland van ‘environment’ en in Duitsland van ‘Umwelt’. Daar zit alles in, tot en met het natuurschoon toe. Voor mij persoonlijk gaat het niet over ‘het midden’ of ‘de omgeving’, maar over de samenhang daartussen, hetgeen overeenkomt met het ecologische principe.”

“Het is belangrijk dat het bedrijfsleven zelf milieu-initiatieven ontplooit”. En: “De baas moet het goede voorbeeld geven. Milieu is niet alleen een kwestie van geld, maar ook van mentaliteit. Achteraf reinigen en opruimen is vele malen duurder dan voorkomen.” Twee duidelijke uitspraken van u. Mentaliteit is het kernwoord. Wat staat u daarbij precies voor ogen, denkend aan bedrijfsleven en milieu?

“Ik zie die mentaliteit in historisch verband. En wel in de zin van een groei naar volwassenwording, die volgens een soort evolutie verloopt. Ga je terug naar het begin van de industrialisering, dan draaide destijds alles om de financiële hulpbronnen, om het geld. Er werd puur economisch gedacht. De mensen, met name de arbeiders in die tijd, werden beschouwd als handelswaar, zij vormden de sluitpost. Aan die situatie kwam langzamerhand in de loop van de twintigste eeuw in het westen een einde door sociaal-democratische krachten. Naast de economische factor gingen de bedrijven - ook al ging het met veel strubbelingen gepaard - de sociale factor meenemen in het beleid. De menselijke hulpbronnen worden geacht en gewaardeerd. De mentaliteit onderging, mede onder druk van de samenleving, een fundamentele verruiming. De derde stap in deze evolutie is nu het meenemen van de ecologische factor. Nu moeten achting en waardering voor de natuurlijke hulpbronnen worden toegevoegd omdat wij door de bevolkings- en consumptie-explosie daar geheel van afhankelijk zijn. En als die bronnen vervuild of uitgeput raken, moet de mensheid een ontzettende stap achteruit doen en - in het ergste geval - mondiale hongersnoden en epidemieën doorkennen. We staan nu weer voor een beslissende fase in

onze mentaliteitsevolutie. Alleen kunnen we er niet zo lang over doen als over de sociale factor. Daar hebben we meer dan vijftienzeventig jaar over gedaan; voor de ecologische integratie hebben we, denk ik, niet veel meer dan twintig jaar.”

Ook de mentaliteit van het publiek t.a.u. natuur en milieu dient te veranderen. Uit zichzelf zal de burger als verwerende consument weinig actie ondernemen en liever beschuldigend wijzen in de richting van een sondebok, in dit geval dus het bedrijfsleven. Waarschijnlijk een achterhaald gebaar; want het bedrijfsleven begint zich milieubewuster op te stellen. Zou het kunnen dat straks de ‘sondebok’ de burger op zijn milieuplichten wijst? Of klinkt dit te utopisch?

“Over het algemeen denkt de consument, dat overheid en bedrijfsleven samen de milieuproblematiek moeten oplossen. Hoewel het milieubewustzijn bij de consument aan het groeien is, is zijn bereidheid om de daad bij het woord te voegen nog maar gering. Ik denk niet dat het de taak van het bedrijfsleven is, de consument op zijn vingers te tikken, eerder zal het inspelen op zijn groeiende milieubewustzijn. Waarbij dan niet het cosmetische aspect de overhand mag krijgen. Hetgeen neerkomt op betere voorlichting en minder reclame.”

Het kan overigens niet worden ontkend, dat het publiek dikwijls in onzekerheid wordt gelaten en zich terecht bedreigd voelt. Bij verschijnselen als het broeikas-effect en het gat in de ozonlaag tast ook de wetenschap in het duister. Maar dichterbij huis - gedacht wordt aan zaken als de vliegcramp in de Bijlmer, de sterfte van onze bossen, de problemen met kerncentrales, enz. - blijkt een duidelijke discrepantie tussen de risicoperceptie van het publiek en die van deskundigen (overheid of bedrijf). Is eerlijke en geloofwaardige voorlichting juist op dit punt niet het eerst op zijn plaats?

“Ongetwijfeld, risico’s mogen niet worden verdoezeld. Maar vergeet niet, dat ook het bedrijfsleven vaak in onzekerheid verkeert door de gebrekkige wetenschappelijke onderbouw van de ecologische bedreigingen. Persoonlijk maak ik mij meer zorgen over de ontstellende groei van de wereldbevolking - we groeien nu met netto honderd miljoen per jaar -, het consumptiegedrag, de vervuiling, de uitputting en de aantasting van ecosystemen, waarvan we nog zo vreselijk weinig weten, dan over het broeikas-effect dat van dit alles het gevolg kan zijn. Als we die vijf problemen niet binnen twintig jaar tot een aanvaardbare oplossing weten te brengen, zal de wereld worden geteisterd door epidemieën en hongersnoden, zoals die nog niet eerder zijn voorgekomen. Dat vind ik een ernstiger risico dan het nog zeer omstreden probleem van het broeikas-effect.”

Men krijgt de indruk, dat milieu-organisaties en bedrijfsleven argwanend, af en toe zelfs vijandig, tegenover elkaar staan. Een ongewenste situatie. Heeft u ideeën hoe daarin verandering kan worden gebracht?

“De tijd van confrontaties is voorbij. Het is nu de tijd van dialoog en consensus. In Engeland heb ik onlangs contact gehad met een organisatie die kortgeleden is opgericht door voormalige topmensen van Friends of the Earth en Greenpeace, die in de nieuwe opstelling van het bedrijfsleven ten opzichte van het milieu aanleiding zien, om het consensus-model te gaan volgen en het confrontatie-model te verlaten. Overigens ben ik van mening, dat toch ook milieu-activisten een rol moeten blijven spelen, om de toch nog altijd bestaande inertie van bestaande modellen te doorbreken.”

Laatste vraag: Convenanten m.b.t. het milieu... Hoe vrijblijvend zijn ze?

“Ik hoorde laatst de opvatting, dat convenanten alleen effectief zijn, wanneer het aantal ‘spelers’ beperkt is. Hoe groter de groep en het gebied, hoe moeilijker de naleving ervan. Anderzijds moet ik zeggen, dat het Convenant van Montreal in 1987 t.a.v. het ozonlaag-effect aantoont, dat ook op die schaal resultaten te bereiken zijn. Daarnaast denk ik dat zelfregulering heel wat voordelen heeft boven overheidsregulering - alleen al wat de kosten betreft - maar dat op de lange termijn het gebruik maken van economische instrumenten de meest effectieve methode zal zijn om het doel, een duurzame samenleving, te bereiken.”